

‘De veldkennis van de jager is cruciaal’

Foto: Rob Bulder

Na 23 jaar als wildbioloog bij de Koninklijke Jagersvereniging gewerkt te hebben, maakte Margriet Montizaan in april 2014 de overstap naar het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC). Een voor de hand liggende move, want in ‘Amersfoort’ verdiepte zij zich ook al in wildziekten en stond ze tevens aan de wieg van de opleiding tot Gekwalificeerd Persoon. Welke taken verricht ze in Utrecht en welke inbreng verwacht ze van de jagers?

MARGRIET MONTIZAAN

Tekst en openingsfoto Eimer Wieldraaijer

Wat is het doel van de activiteiten van het DWHC?

Margriet Montizaan: ‘Het belang van kennis van dierziekten is drieledig: volksgezondheid, natuur en gehouden dieren. In verband met de volksgezondheid wil je weten welke ziektes die op mensen kunnen worden overgedragen voorkomen bij in het wild levende dieren. Bijvoorbeeld: komt de hazenpest al dan niet in Nederland voor? Dat is een belangrijke vraag, want tijdens het slachten kun je jezelf besmetten. Ook informatie over het voorkomen van de vossenlintworm in Nederland is belangrijk. Dit onderzoek wordt bij het RIVM uitgevoerd. Je kunt besmet raken met eitjes van de vossenlintworm door hand-mondcontacten na aanraking met grond die door vossenpoep besmet is, of met een besmette vos (eitjes op de vacht). Besmetting kan eveneens optreden door het eten van besmette bosvruchten, zoals bosbessen, bramen, frambozen, valfruit of paddenstoelen. De parasiet zelf en de eitjes zijn niet met het blote oog te zien. De vossenlintworm kan bij mensen een ernstige ziekte van (meestal) de lever veroorzaken. Al komt in Nederland ziekte door de vossenlintworm bij mensen zeer zelden voor. Een ander voorbeeld is de wasberenspoelworm die in ons land recent bij in het wild levende exemplaren is aangetroffen. Afgelopen herfst kregen we twee wasberen, uit de omgeving van Doetinchem, die beide besmet bleken. Eenmaal overgedragen op de mens, kunnen de hersenen en

ogen aangetast raken. Bij sommige diersoorten kan deze spoelworm leiden tot honderd procent sterfte, zoals bij kwartels in het buitenland is vastgesteld. Gaat het om een soort die op de rode lijst staat, dan is dat iets waar je rekening mee moet houden. Dat brengt mij op ons tweede beleidsterrein: het DWHC richt zich ook op de natuur. Informatie over wildziekten kan essentieel zijn bij het beleid en beheer in relatie tot de biodiversiteit. In dit verband wijs ik onder meer op het ranavirus, dat in Drenthe is gevonden en daar een massale kikkersterfte in vennen veroorzaakte. Deze ziekte kan voor een rode-lijstsoort fatale gevolgen hebben. Ons derde aandachtsgebied betreft de veehouderij, of beter gezegd: de gehouden dieren, want ook voor andere gehouden dieren, zoals honden, kan de informatie belangrijk zijn. Ook ten behoeve daarvan monitoren we naar vermogen.’

Wat is jullie werkwijze?

‘Met de opgedane kennis geven wij voorlichting aan de mensen in het veld. Tot mijn takenpakket behoort de communicatie via bladen als deze. Samen met de Koninklijke Jagersvereniging is

‘Een jager die veel in het veld is, weet wat een normaal en een abnormaal patroon van sterfte is’

‘Ook constateren van afwezigheid van een ziekte is van belang, denk aan de vraag of dassen een rol spelen bij de verspreiding van rundertuberculose’

Foto: Bas Worm

Foto: Michael Migos

DWHC

Het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) is het nationaal wildziekten centrum dat ziekten onder in het wild levende dieren in Nederland signaleert en onderzoekt, de opgedane kennis verspreidt en adviseert over eventuele risico's voor mens en dier. Het DWHC in Utrecht is een onafhankelijk expertisecentrum en centraal aanspreekpunt voor het melden van dood gevonden wilde dieren. Naast het ontwikkelen en verspreiden van kennis, onderzoekt het DWHC doodsoorzaken, signaleert het wildziekten en beoordeelt het de gevaren van deze ziekten voor de volksgezondheid, de gezondheid van gedomesticeerde dieren als ook voor de wilde dieren zelf. Door middel van voorlichting vergroot het DWHC het bewustzijn dat ziekten bij wilde dieren grote risico's met zich kunnen meebrengen voor de gezondheid van mens en dier. Voor het signaleren en onderzoeken van wildziekten is het afhankelijk van dode dieren die door mensen in het veld worden aangeleverd. Het DWHC werkt intensief samen met het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Centraal Veterinair Instituut (CVI) en is nauw verbonden aan de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht.

er een informatiefolder gemaakt over mond-en-klauwzeer en de klassieke varkenspest. Die folder eindigt met de preventieve maatregelen die je als jager kunt nemen. Wat kun je als jager bijvoorbeeld doen om de Afrikaanse varkenspest, die nu in Polen voorkomt, niet naar Nederland mee te nemen? Als het gaat om de hazenpest, hebben we zowel de jagers als de poeliers voorgelicht.'

Zonder dode dieren die bij jullie gemeld worden en daarna pathologisch onderzocht, zijn jullie nergens. Hoeveel dieren belanden er jaarlijks bij het DWHC op de snijtafel?

'Los van bepaalde projecten kan het DWHC per jaar zo'n 350 tot 400 dieren onderzoeken. Meer laat ons budget helaas niet toe. Anders gezegd: we kunnen onmogelijk alle dood gevonden dieren aannemen. Daar hebben we noch de middelen noch de menskracht voor. Dus moeten we criteria opstellen en selecties maken. In concreto betekent dit dat we met name dieren aannemen na een vermoeden van abnormale sterfte. Een jager die veel in het veld is, weet wat een normaal en een abnormaal patroon is. Als er gewoonlijk in het voorjaar tien procent sterfte plaatsvindt en dan opeens vijftig procent, weet hij: hier is iets

anders aan de hand. Veldkennis is dus enorm belangrijk. Weten wat afwijkt van het gemiddelde.'

Wat zijn andere criteria?

'Wij nemen alleen hele kadavers in. Op een moment dat een jager een geschoten dier opensnijdt, komt er namelijk zuurstof bij en gaan de ontbinding en de verkleuring van de organen snel. Daarnaast krijgen wij geen totaalplaatje als er alleen een orgaan wordt opgestuurd. Ter toelichting: veel ziektebeelden passen bij meerdere ziektes. Kortom, als een jager denkt: dit is niet pluis, is het zaak het geschoten dier heel te laten en het zo snel mogelijk bij ons te melden. Dat kan via onze website, waar men dag en nacht een melding kan achterlaten. Wij nemen dan zo snel mogelijk contact op, overleggen of het dier ingezonden wordt, zo ja dan geven we instructie over het verpakken en halen het kadaver op. Dat wil zeggen: niet uit het veld, maar bij de jager thuis.'

Heeft het insturen van een foto zin?

'Laatst kregen we een paar foto's van een ontweide haas, maar aan de hand van een foto kun je geen sluitende conclusie trekken, want ook hier geldt dat een bepaald ziektebeeld bij

meerdere ziektes kan passen. Bovendien is het sowieso erg lastig aan de hand van een foto een diagnose te stellen. In 99% van de gevallen is dat zelfs onmogelijk.'

Worden conclusies vaak te voorbarig getrokken?

'Ja. Kaalheid bij reeën, gemzen of vossen kan veel oorzaken hebben. Het kan duiden op schurft, zowel scabies als demodex, maar het kan ook komen omdat een dier besmet is met andere parasieten (denk aan luisvliegen) of zelfs hormonaal bepaald zijn. Eén ree dat sterft aan longworm, wil niet zeggen dat andere dode reeën ook daaraan zijn gestorven.'

Welke rol spelen de Gekwalificeerde Personen?

'Veel grofwildjagers hebben de cursus tot Gekwalificeerd Persoon (GP) gevolgd. Zo'n persoon is gekwalificeerd om vast te stellen of men een dier in het kader van de volksgezondheid al dan niet veilig kan consumeren. Een GP kan echter niet vaststellen of een dier aan een bepaalde ziekte leed. Met alle respect: dat is na deze cursus onmogelijk. De enige die daartoe in staat is, is de patholoog, een specialist die na een zesjarige opleiding tot dierenarts een vierjarige vervolgoopleiding heeft afgerond. En zelfs zij kunnen niet altijd met honderd procent

zekerheid een diagnose stellen. Dat neemt niet weg dat we de GP's nodig hebben als degenen die met het oog op veilige consumptie door de mens, afwijkingen in wild herkennen. Die verantwoordelijkheid is door de wetgever bij de GP neergelegd en daar denk ik allerminst licht over. Daarnaast kunnen ze een rol spelen als verkenner in het veld om abnormaliteiten te signaleren.'

'Heb je ooit gehoord dat er iemand ziek is geworden van het eten van wild,' is een niet zelden geplaatste relativering.

'Afgelopen december zijn er in België zestien mensen, van wie er uiteindelijk negen in het ziekenhuis zijn beland, ziek geworden door met trichinella besmet wild-zwijnenvlees. Een aantal jaren eerder gebeurde hetzelfde in Italië.'

Functioneert het opereren van de GP's naar behoren?

'Dat wordt momenteel door ons geëvalueerd. Wij houden het hele traject tegen het licht - hoe is de wetgeving geïmplementeerd, wat zijn de ervaringen in het veld; daartoe interviewen we jagers, poeliers en horecamensen - maar het is nog te vroeg om daar iets definitiefs over te zeggen.'

We ontvangen graag meldingen over dode wasbeerhonden

Is jouw persoonlijke indruk dat het loopt zoals het bedoeld is?

'Ik vrees dat de signalen uit het veld nog niet goed doorkomen. Dat kan beter. Door GP's geconstateerde afwijkingen worden onvoldoende vaak gemeld. Dat hoeft niet per se bij ons, maar kan ook in de digitale Faunaregistratie. Helaas gebeurt het nog weinig. Als er in een bepaald gebied een afwijking wordt gevonden, is het goed dat te melden. Vermeld in het systeem, waarom je een dier in het veld hebt achtergelaten, of als ongeschikt voor consumptie hebt beoordeeld.'

Zijn de jagers belangrijk voor jullie?

'Zonder meer. Wij kunnen ons werk alleen doen als wij dieren binnen krijgen. Alleen dan kunnen we nagaan wat er speelt in het veld. Wij hebben de ogen en oren in het veld nodig. De veldkennis van de jager is cruciaal. Ook met het oog op het waarnemen van levende dieren. Een jager ziet bijvoorbeeld of er ergens ineens wasberen opduiken.'

Foto's: Michael Migos

Wat te doen bij abnormale sterfte in het veld?

- snij het 'verdachte' kadaver niet open, maar laat het intact
- meld het zo snel mogelijk op de site van het DWHC (www.dwhc.nl)
- volg de instructies nauwgezet
- meld ook dode wilde zwijnen, wasbeerhonden, watervogels, roofvogels en knobbelzwanen

Waar moeten de mensen in het veld met name op letten?

'Wij willen onder meer graag meldingen ontvangen over dode wasbeerhonden. Normaal gesproken nemen we alleen kadavers in van maximaal een dag oud, maar bij wasbeerhonden loopt nu een speciaal project met het RIVM en daarom doen we dat zelfs na drie dagen nog, omdat we dan nog altijd trichine- en lintwormonderzoek kunnen doen met behulp van monsters van het dode dier. Het project onderzoekt of de wasbeerhond een risico vormt voor de volksgezondheid.'

Welke dieren sturen jagers vooral in?

'Met name hazen en reeën. Af en toe een vos en weinig wilde zwijnen. Ook vogels zien we zelden, terwijl we zowel wilde zwijnen als vogels vaker zouden willen onderzoeken. In samenwerking met Sovon worden dode vogels verzameld voor monitoring van vogelgriep. Dan gaat het om dode watervogels, bepaalde roofvogels, weidevogels en kraaiachtigen. Bij deze monitoring kan ook de jager die zo'n dode vogel in het veld vindt ons helpen. Op onze website zie je precies om welke soorten het gaat.'

Is het vaststellen van afwezigheid van een ziekte relevant?

'Ons onderzoek is belangrijk in het kader van *early warning*. Denk aan de wasberenspoelworm en de hazenpest. Maar ook het constateren van afwezigheid van een ziekte is van belang. Denk aan de vraag of dassen een rol spelen bij de verspreiding van rundertuberculose. Is daar wel of niet sprake van? In dat licht is een nulmeting van belang, zodat je later niet in een discussie belandt of het vee het wild heeft besmet of dat de ziekte van het wild naar het vee is overgegaan. Dat is tevens relevant om draagvlak bij landbouwers te creëren. In Brabant overweegt men edelherten en wisenten uit te zetten. Deze dieren vooraf checken op ziektes is zeker zinnig. Komt er later een probleem, dan weet je dat dit niet afkomstig is van de geïntroduceerde dieren.'

Ik begreep dat jullie elk jaar een speerpuntdier kiezen?

'Dat klopt. Afgelopen jaar was dat de das. Dit jaar is het de knobbelzwaan. Verspreid over het land proberen we veertig knobbelzwanen binnen te krijgen. Dus mocht een lezer een dood exemplaar vinden, meld het bij ons.' •